

JUNGSHOVED KIRKE

Slotsbanken og Noret

*Noret, Slotsbanken og kirken set fra syd mod Nord.
(Foto: Jens Neergård Ottosen)*

Velkommen til Jungshoved Kirke

Jungshoved er i langt de fleste danskeres opfattelse bedst kendt som stedet, hvor den navnkundige Gøngehøvding, Svend Poulsen, slog sine folder under Svenskekrigene midt i 1600-tallet (Carit Etlars roman *Gøngehøvdingen* fra 1853); men stedets udforskede historie begynder allerede i jernalderen.

Fund fra jernalder og vikingetid af sejlspærringer mod uvelkomne skibe på tværs af den snævre bugt, kaldet Jungshoved Nor, vidner om, at nogen tidligt i historien har haft interesse i at opretholde magten over et vigtigt hav- og indlandsområde.

Den karakteristiske kirke og borgruinen understreger stedets middelalderlige højstatus. Selv i tiden efter middelalderen har den ensomt beliggende plet haft adelens og berømte danske kunstneres bevågenhed og strålet som en lille perle på landkortet.

Dorthe Danner Lund, museumsinspektør, Vordingborg

Denne pjece, der er udgivet af Jungshoved Menighedsråd, bygger blandt andet på en række artikler, der har været optrykt i lokalbladet Jungshoved. Disse langt mere uddybende artikler om områdets og kirkens historie samt kirkens interiør, der er skrevet på dansk, kan læses på kirkens hjemmeside: www.jungshovedkirke.dk/artikler

Jungshoved Nor

Ved indsejlingen fra Bøgestrømmen til Noret ud for Slotsbanken findes en række sejlspærringer, der består af nedrammede pæle. I sin tid strakte Noret sig via Vasebæk helt ind til Skibinge eller Skifsvinge, som de enge eller vænger benævntes i ældre tider, hvor man trak skibene op.

De ældste pælespærringer, der er fundet, er dateret til år 330, dvs. fra Romersk Jernalder.

En anden pælespærring er dateret til ca. år 980, dvs. fra Vikingetiden og fra samme tid som Gorm den Gamle, der døde i 940, Harald Blåtand, der regerede 940 - 986 og Svend Tveskæg, der regerede 986 -1014.

Men selvom nogle af pælespærringerne er anlagt på samme tid som byggerier i andre dele af Danmark ¹⁾ ved vi i dag ikke, hvorfor disse ældre spærringer blev anlagt, eller hvad de eventuelt skulle beskytte

Den yngste pælespærring stammer fra 1200-tallet, dvs. fra Middelalderen.

Langs Noret på kirkens vestside findes den såkaldte Kirkehavn. Oprindeligt blev havnen i perioden fra 1894 til 1936

anvendt til udskibning af sukkerroer til Sukkerfabrikken i Stege.

1. Spærring fra ca. år 330.
2. spærring fra Harald Blåtands tid (ca. 980).
3. Spærring fra 1200-tallet (fundet af André Jørgensen i 1980).
4. Vestre kajanlæg til færgested fra 15 – 1600-tallet.
5. Østre kajanlæg til færgested fra 15 – 1600-tallet.
6. Ikke nærmere defineret vikingetidskonstruktion.

Efter Anne Nørgård Jørgensen

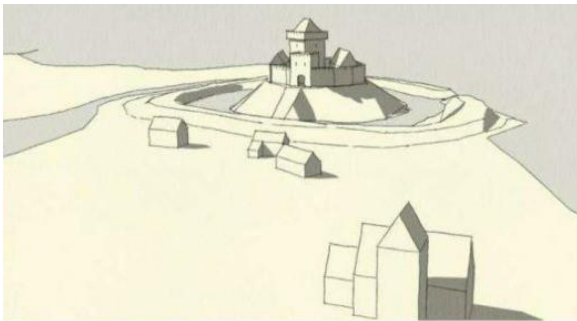
1) *Harald Blåtand rejste Jellingstenen - Danmarks dåbsattest - og "gjorde danerne kristne". I perioden fra ca. 980 byggedes en række vikingeborge i Danmark, de såkaldte ringborge, hvoraf vi i dag kender til Aggersborg ved Aggersund, Fyrkat ved Hobro, Nonnebakken i Odense, Trælleborg ved Slagelse og Borgring ved Lellinge vest for Køge.*

Jungshoved Slot

Der hersker ingen tvivl om, at der har været beboelse på Jungshoved tilbage fra oldtiden, hvad også kæmpehøjene i området vidner om. En af de bedst bevarede er Mislehøj, der stammer helt tilbage fra Bronzealderen, der strakte sig 1700 f.Kr. - 500 f.Kr.; men vi kender først rigtigt til områdets historie fra Middelalderen, der strakte sig ca. 1000 - 1536, da en luthersk reformation gjorde op med den pavestyrede romersk-katolske kirke.

Det er ganske få arkæologiske undersøgelser, der har fundet sted på Jungshoved. De første observationer var i 1963, og de blev først fulgt op i 1980. De hidtil eneste udgravninger, der er foretaget på selve Slotsbanken, var i 1999. Her blev der på den 45x47m store Slotsbanke fundet murrester fra fundamenter af bebyggelser fra begyndelsen af Middelalderen og fra ca. år 1500.

Jungshoved Slot med tilhørende kirke nævnes første gang i fortegnelsen fra 1231 over Kong Valdemar Sejrs (Valdemar 2 Sejr) ejendomme, kaldet Kong Valdemar Sejrs Jordebog. Det var kongens ejendom og blev administreret af en lensmand. 2)

Tegningen er et bud på, hvordan Jungshoved Slot tog sig ud i middelalderen. Tegning: Leif Plith-Lauritsen.

Jungshoved Slot havde Forsvarsværker i form af en Voldgrav, en vold med palisader og en ydre voldgrav samt Pælespærringerne i indsejlingen til Noret. Desuden er der fundet rester af et Brohoved med bro over Noret til en hærvej mod Gl. Oremandsgård, som er dateret til 15 - 1600-tallet.

2) *Nogle af de kendteste lensmænd, der har besiddet Jungshoved Slot, er Byrge Trolle, bror til søhelten Herluf Trolle, Peder Oxe og Ove Gedde.*

Slotsanlægget har rødder tilbage til begyndelsen af 1100-årene, hvor Venderne hærgede og plyndrede de sydvendte danske kyster, dvs. fra samme tid som Valdemar 1 den Store, der regerede 1157-82.

Da Jungshoved Slot blev bygget, var det større end Slottet i Vordingborg, men selv om Valdemar Sejr, der regerede 1202-41, udvidede slottet, må Vordingborg Slot have været vigtigere. Det er nemlig her, at Jyske lov, der er kodificeret af Valdemar Sejr, blev underskrevet d. 10. marts 1241. 3)

I begyndelse af 1600-tallet, under Christian IV, der regerede 1588-1648, begyndte Jungshoved Slot at forfalde, og i 1649 fandtes kun en 3-fløjet bindingsværksbygning.

Under Svenskekrigen 1657-60 blev slottet udsat for talrige plyndringer og endte som en ruin. I 1673 arvede Prins Jørgen Jungshoved Slot og dermed også kirken efter sin far, Frederik 3.

I 1670'erne blev store dele af slottet nedrevet, og byggematerialer blev herfra ført til Vordingborg (Prins Jørgens Gård).

Prins Jørgen rejste til England i 1685 og giftede sig med Anne af England. Han fik navnet George, Hertug af Cumberland. Anne blev regerende dronning af England i 1702, og de kom ikke længere på Jungshoved.

I 1717 var slottet totalt nedbrudt, og kun Slotsbanken sammen med kirken var tilbage. I 1761 solgte kong Frederik d. 5. Slotsbanken og kirken til Geheimeråd Henrik Adam Brockenhuus, der året efter sammenlagde det med Stampenborg Gods med sæde på herregården Nysø, beliggende nordvest for Præstø. Slotsbanken tilhører fortsat Nysø; kirken blev overdraget til menigheden i 1914 og er i dag en del af den danske folkekirke.

Hele området med Slotsbanken og Jungshoved Kirke blev fredet i 1925.

3) *Danmark er nu et kristent rige, og Kirken har stor indflydelse på loven, der er stærkt inspireret af kanonisk ret. Fortalen "Med lov skal land bygges" tilskrives normalt biskop Gunner af Viborg. Valdemar 4 Atterdag, der regerede 1340-75, gjorde endnu mere ved slottet i Vordingborg, hvor bl.a. Gåsetårnet blev opført.*

Jungshoved Kirke

Kirken nævnes første gang sammen med slottet i fortegnelsen fra 1231 over Kong Valdemar Sejrs ejendomme, kaldet Kong Valdemar Sejrs Jordebog.

Afstanden mellem slottet og kirken var blot 60 m; på kirkens sydsiden ses endnu den tilmurede indgang til kirken fra slottet. Slottet hørte under Kronen hele Middelalderen igennem, og det formodes, at kirken oprindeligt har fungeret som en kongelig kapelkirke; kirkens primære funktion må dog have været som sognekirke for Jungshoved sogn. Selv om slottet blev plyndret under svenskekrigene og senere total nedrevet, stod kirken urørt tilbage.

Præstegården brændte i 1718 og som følge af mangel på en præstebolig var Jungshoved sogn annekteret af Præstø kirke indtil 1762; men var stadig under kronen.

I 1761 solgte Frederik d 5. Slotsbanken og kirken til Geheimeråd Henrik Adam Brockenhuus med sæde på herregården Nysø. H.A. Brockenhuus finansierede i 1762 en ny præstebolig i Stavreby. I 1800-tallet var Nysø samlingspunkt for mange danske kunstnere, bl.a. H. C. Andersen og Bertel Thorvaldsen, hvoraf sidstnævnte kom til at sætte sit præg på kirkens interiør.

I 1914 blev kirken overdraget til menigheden og fungerer i dag som en almindelig sognekirke tilhørende den danske folkekirke.

I 1925 blev både Slotsbanken og kirken fredet, og i 2010 gennemgik kirken en større renovering med inddragelse af Nationalmuseet.

HELLERISTNINGER

Det ses ofte ved ældre kirker, at der som sokkelsten og trappesten er genanvendt sten med helleristninger stammende fra forhistorisk tid, specielt fra bronzealderen (1700-500 f.Kr.). Det kan være tegn, billeder eller de såkaldte skåltegn, der er skålformede fordybninger ned i stenen på 25-60 mm i diameter og 2-20 mm i dybden. Man kender ikke disse tegns betydning, måske har de været en del af en frugtbarhedskult.

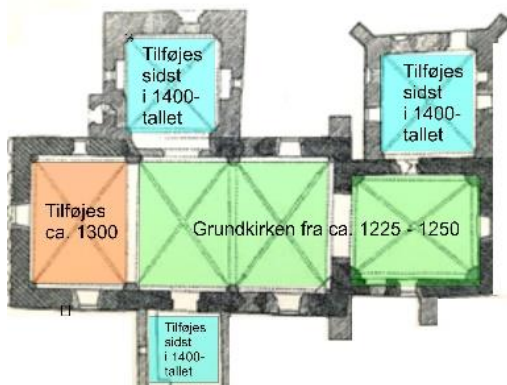
Ved Jungshoved Kirke findes 3 sten med skåltegn. Ved højre hjørne i forhold til indgangen til våbenhuset findes 2 sten med 8 skåltegn. Sandstenen er kløvet, og de to dele ligger ved siden af hinanden og udgør to røde sokkelsten. Helt ude på kirkens venstre hjørne kan man se endnu et skåltegn i hjørnестenen.

BYGNINGSHISTORIE

Kirkens ældste del er kor og skib, som er fra senromansk tid, omkring 1225-1250, og er bygget af kridtkvadere og munkesten. I tidlig gotisk tid blev skibet forlænget mod vest, og fra denne tid er endnu bevaret spor af et spidsbuet vindue mod nord.

I sengotisk tid, i sidste halvdel af 1400-tallet, fandt omfattende forandringer sted. Der opførtes støttestøtter ved korets sydside, samt ved skibets øst hjørne, og kirkens flade loft blev erstattet af hvælvinger. Våbenhuset mod syd er antagelig også fra denne periode, ligesom det krydshvælvede sakristi og den underste del af tårnet mod nord. I 1882 fik kirken rundbuede vinduer.

I korets sydside ses den oprindelige indgang til kirken.

TÅRNET

Kirkens tårn er, ganske usædvanligt, placeret mod nord og formodentlig fordi det ville komme for tæt på Noret, hvis det var blevet placeret mod vest. De to øvre stokværk blev først fuldført i begyndelsen af 1600-tallet.

Der er to klokker øverst i tårnet. Den ældste klokke er fra 1616 og bærer inskription på tysk og latin. Den anden klokke er støbt i 1897, og dens tværmål er en meter - en centimeter mere end den ældste klokke.

På den ældste klokke finder man bl.a. en medaljon med en pelikan, der er et kristent symbol på Jesu død og opstandelse.

Klokkerne fra 1897 (til venstre) og fra 1616 (til højre)

Oprindeligt blev den nederste del af tårnet benyttet som våbenhus, og da norddøren blev lukket, har tårnet efter al sandsynlighed en tid gjort nytte som kors arm.

I 1780'erne indrettedes et gravkapel i tårnrummet for kirketiendeejeren, Geheimeråd og stiftamtmand H.A.Brockenhuus d.1803 og hustru Elisabeth, født Holstein Ledreborg, d.1786. De to ens sarkofager er udført i norsk marmor af den danske billedhugger Johannes Wiedewelt.

Kirkens interiør

Alterpartiet

Den oprindelige altertavle var skåret omkring 1590 af "Bårse herreds snedker". Under sognepræst Peder Ditlev Faber blev denne altertavle i 1799 fjernet fra sin plads og henstillet bagerst i kirken. En årsag var muligvis, at præsten ønskede at stå vendt mod menigheden.

Detalje fra alteret viser Kristusbarnet med et kors.

Detalje fra alteret, hvor Kristusbarnet velsigner med højre hånd. I venstre hånd holder han verdenskuglen.

Bertel Thorvaldsen boede ofte på Nysø de sidste 6 år af sit liv, og kom i Jungshoved Kirke sammen med baronesse Christine Stampe. Ifølge baronessens erindringer var de begge forargede over kirkens manglende altertavle, og Thorvaldsen stillede i udsigt, at han ville skænke kirken en ny. Det blev til Relieffet 'Kristus i Emmaus', der gengiver historien om Jesus på

vandring og besøg hos to af sine disciple om aftenen Påskedag. Relieffet, der blev indsat i rammen til den oprindelige altertavle, er givetvis Thorvaldsens originalmodel i gips. Den blev aldrig gjort færdig i marmor, men den findes i flere kopier, bl. a. i Nyord Kirke, og en model i sølv i A4-størrelse i en kirke i Firenze. Altertavlen blev indviet i julen 1839, og et nyt kerubhoved blev opsat i 1866.

Altersølvet

Inskriptionen på oblatæskan bærer Jørgen Kaas og hans hustru, Margrethe Kathrine von Buchwalds initialer samt årstallet 1651. Ornamentikken er familiens våbenskjold. Jørgen Kaas var lensmand på Jungshoved 1649-1651. Alterstagerne er fra 1649 og bestod af lensmand Ove Gedde og fru Dorthe Urnes. Alterkalken og brøddisken fra 1811 er skænket af C. Stampe.

Døbefonten

Der er næppe nogen anden landsbykirke, der er så rig på Thorvaldsens kirkekunst som Jungshoved kirke. Således er også den firkantede døbefont prydet af Thorvaldsens motiver. Døbefonten i nyklassicistisk stil er fra 1820erne og beklædt med relieffer af brændt ler.

Dåbsfadet er et nederlandsk arbejde fra 1625. Dåbskanden er i tin og fra 1862.

I koret står en ældre døbefont fra omkring 1790 af sandsten i Louis XVI stil.

Prædikestolen

Prædikestolen er fra 1605-1610 og leveret af Abel Schrøders værksted i Næstved. Den er skåret i sin tids højrenæssancestil, og på dens hjørner findes dydehermer af fem af de syv kardinaldyder: tro, håb, retfærdighed, mod og klogskab. Kærlighed og mådehold er der således ikke blevet plads til.

Detalje fra prædikestolen, som viser Mattæus, hvis attribut er barnet, Marcus med løven, Lucas med tyren og Johannes med ørnen.

Kalkmalerierne

Kirken har på vestvæggen en særdeles interessant kalkmalerifrise fra ca. 1450 (sengotisk tid), hvor Djævelen danser kædedans med adelige herrer og damer. Kædedans er beskrevet i danske folkeviser fra middelalderen og kendes i nutiden fra Færøerne. Motivet er sandsynligvis inspireret af danse på slottet. Frisen har

tidligere været tolket som en dødedans, men der er tydeligvis tale om en djævledans. En tilsvarende frise med folkevisedans findes kun i Ørslev Kirke på Vestsjælland. Der er rester af kalkmalerierne over hvælvene, men disse er ikke længere tilgængelige.

Man har kunnet anbringe dansescener på den mindre fine vest væg, når de blot har kommunikeret en moralsk advarsel. Nord væggen oppe i koret er derimod forbeholdt et motiv med religiøst indhold: en korsfæstelsesscene.

I hjørnerne op mod koret er der to narrehoveder – det ene med bjælder i huen. Ved dette anses årstallet 1513. Da det historisk set har været narrens opgave at få sandheden frem, må de siges at være velanbragte - narrehovedet lige over prædikestolen kom dog først til i 1610.

Orglet

Frederiksborg Orgelbyggeri, "Krohns", byggede orglet i lyst egetræ i 1969.

Lysekronerne

Lysekronerne er udført med dobbelt ørn i toppen og i bunden et løvehoved. Lysekronen i koret er fra 1600-tallet. De tre øvrige i skibet er kopier og fra 1900-tallet. De er skænket af Dr. H.C. Hagedorn.

Kirkeskibene

I Jungshoved Kirke er ophængt to smukke kirkeskibe. Længst væk fra alteret hænger en lille model af barken "Ingeborg". Modellen blev skænket til kirken i 1923 og er bygget af skipper Ole Larsen, Roneklint. Nærmest alteret hænger en model af den tremastede fuldrigger "Marcus". Modellen blev skænket til kirken i 1955 og er bygget af toldopsynsmand Frits Hemmingsen, Bønsvig Strand. Begge skibe blev renoveret i 2009 af Poul Bendsen, Bønsvig Strand.

Ingeborg

Marcus

PRÆSTEGÅRDE PÅ JUNGSHOVED

Oprindelig lå præstegården ca. 75m nord for Rejsestalden, tæt på hvor der i dag findes en mergelgrav.

I følge et sagn fra 1718, skulle Præsten Peder Fallenkamp med ild og røg have forsøgt at blive rotte- og museplagen kvit, hvorved bygningerne brændte ned. Sognepræsten med familie flyttede herefter ind i sakristiet - en situation der viste sig ikke at være holdbar på længere sigt, bl.a. klagede menigheden over mados i kirken. Som følge heraf var Kirken fra 1718 annekteret af Præstø kirke, men blev igen i fra 1762 et selvstændigt sogn takket være Geheimeråd Brockenhuus, der i stedet for en præstegård stillede et hus i Stavreby til rådighed som bolig for sognepræsten.

En ny præstegård opførtes i Stavreby i 1781 under sognepræst Augustinus Christian Faber. Ny hovedbygning blev opført i 1896.

Siden Jungshoved sogn og Allerslev sogn blev forenet i 1970 til et pastorat, har præsten været bosat på præstegården i Allerslev. Præstegården i Stavreby blev fortsat drevet af en præstegårdsforpagter, indtil bygninger med et mindre jordtilliggende blev solgt i 1992. Det meste af præstegårdsjorden ejes fortsat af kirken, og disse arealer er i dag bortforpagtet.

Uden for kirkegårdsmuren ligger Graverboligen og Rejsestalden, som også tilhører kirken. Takket være en arv efter gårdejer Edvard Hansen, Tjørnehoved blev Rejsestalden renoveret i 2005 og rummer i dag bl.a. et møderum.

Graverbolig, Rejsestalden og Jungshoved Kirke set fra øst.

Foto: Eli Frandsen